

SOLOMOS DÉNES
KÖLTEMÉNYEI

ÉS

A HÉTSZIGETI GÖRÖG NÉPNYELV.

TÉLFY IVÁN,

LEV. TAGTÓL.

PEST,

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVKERESKEDÉSE.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1871.

SOLOMOS DÉNES

KÖLTEMÉNYEI ÉS A HÉTSZIGETI GÖRÖG NÉPNYELV.

TÉLFY IVÁN

I. TAGTÓL.

(Olasztatott a m. T. Akadémia 1870. oct. 24. tartott ülésén.)

1869-ik évi szeptember havában visszautazván Athénből, egy hétig tartózkodtam Korfuban, a régi Kerkyra- vagy Korkyrában.

Itt megismerkedtem a hétsziget legnagyobb költőjének, Solomos Dénesnek legbensőbb barátjával, a ki Solomos összes költeményeinek kiadásával ajándékozott meg.

Tudtomra nálunk nem igen ismerik Solomost; azért nem lesz talán haszontalan munka, ha e költő műveit s görög nyelvét megismertetem.

Solomos Dénes született Zantéban (Zakynthos) 1798. april 20-án (a görög naptár szerint april 8-án). Atyja volt gróf Solomos Miklós, anyja Nikli Angelika. Ősei Krétából költöztek át Zantéba a mult század elején, hol a legelőkelőbb családokhoz tartoztak.

Dénes kilencz éves korában veszté el atyját s Demeter nevű fivérével gazdag örökség birtokába jutott.

A jóniai szigetek vagyosabb családjai Olaszország tanodáiba küldték akkor fiaikat, melynek azért adtak elsőséget más mivelt országok fölött, mert a jóniai társadalom hivatalos és tudományos nyelve az olasz volt.

Solomos gyámatyja is, gróf Mesalás, követvén e szokást, előbb Velenczében, azután Cremonában taníttatta a fiút. Innen, tanulmányait befejezendő, a páviai egyetemre ment, hol jogtudori oklevelet nyert, jöllehet ezt, saját vallomása szerint,

inkább tanárai jóságának, mint jogtudományi készségének köszönhetette, mert ő egészen a költészetnek élt, mely gyermekkorától fogva hevítő nagyra törekvő lelkét.

Első kísérletei a latin és olasz verselésben annyira túlhaladták az ő ifju korát, hogy olasz tanítója, Santo-Rossi, többször mondá neki: „Görög! Te feledékenységre fogod ejteni a mi Montinkat.“ (Greco! Tu farai dimenticare il nostro Monti).

Montival megismerkedett Solomos Milanóban és sokszor fordult meg a házában. Jóllehet ő nagy esudálója volt az olasz költőnek, még sem hallgatta el előtte ítészeti észrevételeit, melyek éle bántólag hatott Montira. „Nem kell annyit okoskodni, mondá neki Monti, hanem érezni, és ismét érezni.“ Az ifju költő válaszolt: „Előbb az észnek kell a tárgyat felfognia, azután a szívnek azt melegen éreznie, a mit az ész felfogott.“

Ezt az elvet Solomos egész költői pályáján követte. És saját vallomása szerint a nehézség, melyet a költő érez, nem abban áll, hogy képzelmet és szenvedélyt tántessen föl, hanem abban, hogy ezeket a művészet eszméjének rendelje alá.

Szorosabb viszonyba lépett Solomos két más olasz irodalmárral, Torti Jánossal és Montani Józseffel. Torti a híres Parini tanítványa volt és ama felekezet híve, mely Monti ellenében, száműzte a régi mythológiát az új költészetből. Montani József pedig Olaszországnak egyik előkelő ítésze volt, a ki az irodalomban a legnagyobb szégyennek tartá a férfiatlan szolgaságot és az örült féktelenséget.

Solomos, olasz műveltséggel felruházva visszatért hazájába 1818-ban, hol mindig hálával emlékezék meg arról az országról, melyben először ismerte meg a szépet és igazat, melyet most görög nyelven, görög alakban készült honosainak hirdetni. E célra azonban nem választá az irodalmi, hanem a népnyelvet, s e tekintetben el nem hallgathatom Trikapi nyilatkozatát és Solomos választát.

Trikapi, a ki később megírta remekmunkáját a görög szabadsági harcokról, 1822-ben Zantéba érkezvén s baráti viszonyba lépvén Solomossal így szólt hozzá egy alkalommal: „Azt veszem észre, hogy minél nagyobb haladást teszesz a régi görög remekírók nyelvében, annál egyszerűbben írod a

népnyelven szerkesztett költeményeidet.“ „Ez azt jelenti, válaszolt Solomos, hogy jobban fogom fel mind az egyiket, mind a másikat.“

1823-ban írta az éneket a szabadságra (*ἕνος εἰς τὴν ἀνεθιγίαν*). Ha igaz, hogy a tiszta hellonismus lényege az élő beszéd, az alaknak méltóságteljes szépsége, s a beszédnek átlátszó mélye, úgy meg kell vallani, hogy e költemény a hellen képzeletnek valódi gyümölcse. Utánozhatlan egyszerűséggel párosult alagyás jellem lengi át az ének bevezetését (1—14 versszak), hol a költő a multa emlékeztet. A régi dicsőség, a százados szenvedések rajza nélkül nem volt volna megérthető az a leigázhatlan hevélye az önálló görög szellemnek, azaz, a szabadságnak, mely régi vitézségével jelenik meg a költő képzeletében, feltámadva az ősök szent csontjaiból.

ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλίτην
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ τὰν πρώτα ἀνδρειομένην,
χάρις, ὦ χάρις Ἑλευθεριά.

A lyrai lelkesültséggel, mely az egész költeményt áthatja, egyesül különféle, művészetileg egymással összekötött, nagy rajzokban az epikai méltóság. Ilyen rajz többi között Tripolitza (régén Tripolis) bevétele. Ah! minő volt amaz éj; melyre remeg a gondolat! Nem volt abban más álm, mint a halál keserves álma:

Ἄ! τί νόστα ἦταν ἐκείνη,
ἔπος τὴν τρέμου ὁ λογισμός,
ἄλλος ἕνος δὲν ἴσται
πάρῃξ θάνατον πικρῶς.

Oly nagy a düh és roham, hogy azt gondolod, miszerint mindkét részről egyetlen egy sem marad életben.

Τόση ἢ μάνητα καὶ ἢ ζάλη,
ἔπος στοχάζεσαι, μὴ πῶς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνη ἕνας ζωντανός.

Senki sem törődik a halállal. Mind előre tör. Óh elég, elég! Meddig tart a vérontás?

Προσοχή κάμνι δὲν κάνει
καρδὸς, ὄχι, εἰς τὴν σφαγή.
πάντα, πάντα ἐμπρός. Ὁ! φθάει,
φθάει ἔως ποτε οἱ σκοτομοί;

Valódi költőiséggel rajzolván azután Korinth ostromzárát, Missolongi bevételét s a tengeri csatákat, egyetértésre inti honfiait, nehogy az idegen nemzetek mondják rólok: „egymást gyűlölik, nem illeti meg őket a szabadság.”

Μὴν εἰποῦν ἔς τὸν στοχασμὸν τους
τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά,
ἢ ἂν μισοῦνται ἀνάμυστό τους,
δὲν τοὺς πρέπει ἑλευθεριά.”

1824-ben megható költeményt írt lord Byron halálára. Üdvözlégy, mondá, s a ki téged gyűlöl és keserűen gyaláz, sóvárogjon a boldogság után, de ne lássa soha sem.

Χαίρει! Κι ὅποιος σὲ μισαί,
καὶ πικρὰ σὲ λοιδορεῖ,
ἐντυχὰ νὰ πινυμάη,
καὶ ποτὲ νὰ μὴ τὴν ἴδῃ.

Az ócsárlás a kislelkűek sajátja. Nagy tetteket csak nagy férfiak szeretnek, melyek hozzájuk hasonlók.

Οἱ Μεγάλοι τὰ μεγάλα,
ἵπου τοὺς μοιάζουνε, ἀγαποῦν.

Mind a mellett megjelent az istengyűlölt viszály, mely az embert elpusztítja.

Ἡ Θεομίσσητη Λιχόνοια
ἵπου τὸν ἄνθρωπο χαινῆ

Mióta a csillagokból, hová fölmenni bátorkodott, kiűzték, jön a mezőkre, jön az erődökbe a nélkül, hogy nehézségre akadna.

Ἀφρὸ ἐδιώχθηκε ἀπὸ τ' ἄστρα,
ὄπον ἐτόλμησε νὰ πᾶ,
πέει ἔς τοὺς κάμπους, πέει ἔς τὰ κάστρα,
χωρὶς ταῦτη δύσκολιά.

S midőn Solomos az angol költő végperczét panaszoja, felkiált: Halljad, Byron, mily nagy gyászpanaszt hangoztat, midőn téged üdvözöl, a hellenek hazája. Siránkozzál, szabadság, siránkozzál.

Ἄκου, Μπαίρον, πόσον θρηῖνον
κάνει, ἐνῶ σὲ χαιρετᾷ,
ἢ πατριδα τῶν Ἑλλήνων
κλαῖγε, κλαῖγε, Ἐλευθεριά.

Zantében megbarátkozott Solomos egy leánynyal, a ki a költészetet és zenét kedvelé, s gyakran éneklé el költők jelenlétében ennek költeményeit. E leány belészeretett valamely idegen ifjuba; de félvén, nehogy szenvedélyének hatalma által becsületét veszélyeztesse, méreggel ölte meg magát. A költő megsíratta a leányt. Könyveinek forrása nem csak a bú volt, hanem a boszankodás is ama rágalmak miatt, melyekkel a világ a leányt mind élteben mind halála után illette. Ő bátran, de szeliden, síkra szállt 1826-ban a leány ártatlanságának védelmére az emberek igazságtalan ítélete ellen, a mérget evő (ἢ φαρμακομένη) ezimű költeményben, mely nem csak a művészet szabályainak felelt meg tökéletesen, hanem a célnak is, mely végett íratott, mert az emberek lelkesülten üdvözlék a költőt, úgy hogy most mindnyájan, öregek és ifjak, előkelők és alsóbb sorsuak, rágalom helyett az ő költeményét hangoztatják.

Költői szellemének hangulata, mely őt ösztönzé, hogy mint a társadalom erkölcsjavítója lépjen fel, megható színekkel nyilvánult az *Álom* (τὸ ὄνειρον) ezimű gúnykölteményében. 1827-ben nagy fényüzéssel temettek el egy aljas lelkű, ragadozó természetű embert. Ez felháborította költőket s reábirta e költemény megírására, mely a satira mezején mesetermünek tekinthető. Álmában számos fákllyákat s tanodai ifjuságot látott a költő és papokat részint új, részint ócska

ruhában, kik komolyan mendegélének s a lírákról (melyeket kapni fognak) elmélnékednek,

Σοβαρὰ ποιητικῶντας,
Τῆ λιρῶνα μελετῶντας.

Azután leírván a temetés részleteit, korbácsolja az elhunytak fősვნységét, szívtelenségét, rablásait és gyilkos tetteit.

1828-ban Korfut, a jóniai szigetek középpontját, vászlította állandó lakhelyül. Itt barátkozott meg Mantzarosz Miklóssal, híres zenetanárral, a ki már azelőtt zeneszerzeményt írt Solomosnak *mérget evő* című költeményéhez; most pedig *Énekét a szabadságra* fejezte ki zenében, mely szintoly felvillanyozó hatással volt a görögökre, mint maga az ének szövege.

Korfuban írt Solomos egyes részeket *Lampros* című költeményéhez, melyet azonban be nem fejezett. Mindamellett így is első rangu helyet foglal el az európai költészetben ama megrendítő kép miatt, mely élénk állítja az ember akaratának óriási, de hasztalan erőködéseit az erkölcsi törvények ellen.

Lampros megcsalta Máriát, egy tizenöt éves leányt, megígervén neki, hogy nőül veszi. Négy gyermeket nemzett vele, egy leányt és három fiút. De mindnyájokat árvaházba adta. Mária tizenöt évig élt Lamrossal a házasság köteléke nélkül; s becselensége, nyugtalan gondja, gyermekeinek ismeretlen állapota hervasztá az ő lelkét és testét. Ezalatt Lampros közönyös és érzéketlen vala a szerencsétlen anya gyötrelmei iránt, de egyesülve honfitársaival harcolt Ali basa ellen, mire részint a honszeretet, részint az buzdítá, hogy boszut álljon egy szerzetesnek, Mária fivérének, halálaért, kit Epiros zarnoka elégetett. A táborban, hol Lampros az ékesszólás hatalmával lelkesítő harczársait, megjelent egy török ifju s jelent nekik, hol és mikor készülnek a törökök őket megsemmisíteni. Azután hozzáteszi, hogy még valamely titkot akarna fölfedezni Lamprosnak. Azért fordult pedig Lamproshoz, mivel ő védte meg harczársai haragjától a török ifjut, midőn a görög tá-

borban merészelt megjelenni. Lampros félrevonul és a török felfedezi neki, hogy ő nem ifju, hanem leány, a ki gyűlöli a törököket, mióta egy keresztény barátját megölték. Ekkor látván a nyugodtságot, melylyel barátnéja a halált fogadta s megemlékezcván mind arról, a mit neki a kereszt hatalmáról beszélt, eltökélte magában, hogy ő is keresztény lesz. Azért kéri most Lamprost, hogy keresztelje meg. A leány szépsége a leghevesebb szerelemre lángítá fel Lamprost és lassankint sikerült neki, modorának elbájoló kelleme által, a tehetetlen s elhagyott leányt elcsábítani. Sok nőt csala már meg, de lelkiismeretének felháborodását még soha sem érezte annyira, mint most. — Midőn egy nap a kecseljes leányon szemeit legelteti, észrevesz jobb tenyerén egy véres keresztet, — ismertető jelt, melyet egykor Mária karczolt leánya tenyerére, midőn ezt Lampros anyja karjaiból örökre elvinni készült. — A visszaborzadó Lampros fölkiált, és a szerencsétlen leány atyja ajkairól hallja kimondhatatlan balvégzelmét.

Lampros egyedül ül leányával egy sajkán s evez a tó hullámain. Az új holdvilágos. A leány a sajka tatján foglalt helyet, hogy minél távolabb legyen az atyjától. Hosszu hajzata lefoly az arczára, hogy ne nézze a hold világát s annál inkább merüljön el kintzó bújába. Lampros evez s nem néz a leányra. Rögton zörejt hall. Megfordul. Leánya a tóba ugrott. Vajjon megmentse-e? vagy jobb-e ha ott hagyja a tó sirjában? Lelkében az utóbbi győzött; s ő erőködve sietett ki a tóból, mely leánya hulláját takarja.

Ugyanazon éjjel, husvétvasárnap előtt, Mária, ki mind erről semmit sem tudott, egyedül állt az ablaknál s várta Lamprost, szomorú dal énekelve két testvéréről, egy fiúról, és leányról.

E két testvérben (*δύο αδελφια*) a költő élénk állítja a halál képét, mely egy gondnélküli szüzies lélekre veti félelmes árnyát. Modorának egyszerűsége mellett is mindenki érezni fogja e költemény szépségét, a ki fel tud emelkedni ama szent lelki hangulatra, melyből kiindult. Itt a művész győzedelmeskedett a nehéz feladaton, hogy ecsetelje a gyermeki kornak utánozhatlan ártatlanságát és bájait.

Lampros végre megérkezik, de félelmetes arczával megremíti Máriát. Ostromoltatván a nő kérdéseitől, kinoztatván saját borzalmától, elmondja neki a történeteket.

Husvétvasárnap estéjén a szerencsétlen Mária megtört szívvel és alázattal imádkozik.

Lampros a templomba menekült, vigaszt keresendő kétségbeesésében. De nem bízik többé a bűnbánatban; elfojtani törekszik magában, a mint mindig tevő, a lelkiismeret szavát; s ismét kisiet a templomból. Azonban az isteni igazság eléje küldi a sirból három fiát, kik ki nem bocsátják a templomból, míg, daczára minden ellenszegülésének, meg nem csókolják. „Óh átkozottak, kiált ő fel, bocsássátok szabadon kezeimet.“ De ekkor ajkaik ajkaira ragadtak. A hány esőket adtak neki, annyi késszurás hatott a szerencsétlennek szívébe. Mióta a világon csillagok fénylenek, ily rettentő esők még nem adtak.

„Ὡ κολασμένα, ἀήτητι μου τὰ χέρια.“
*Χεῖρή μὲ χεῖρή τότε ἐκολληθῆκαν,
 Ὅσα ἰδοῦσαν φίλῶ, τόσα μαχαίρια
 ἔ τοῦ δούστου τὰ φύλλοκάθδια ἐμπῆσαν.
 Ἀφοῦ ἔ τὸν νόστρο ἐλάμψανε τ' ἀστέρια,
 Τέτοιον τρόπον φίλῶ δὲν ἰδοθήσαν.*

Mária, csapásai súlya alatt, megtébolyodik.

Ez örült anyában (*επιλλή Μάρια*) a leghatalmasabb s legmélyebb érzeményt, az anyai szeretetet festi Solomos. E merész röptü költeményben mesterileg tudja egyesíteni a legborzasztóbb s legelbájozóbb képeket. Az anya a temetőbe fut. Két szerencsétlen testvér aluszsa itt a haláluk fölébreszthetetlen álmát, s anyjuk megőrül.

*Δύο ἀδελφια δούστου
 κοιμοῦνται κάτω
 τὸν ἀνεξήπνητον
 ἕπνον θανάτου,
 ἂ ἔχασε ἡ μάνα τους
 τὰ λογικά.*

Mária örütségében is sürgeti, hogy tartassék meg az esküvője Lamprossal. S ez, hogy őt megnyugtassa, előkészületeket tőn az esküvőre. De zilált lelke addig kinozza, miglen egy meredek szikláról ama tóba ugrott, melyben leánya elvészett. Végre megjelenik az örült Mária is s azt gondolván, hogy a tó mélyében, melyben az eget, a fákat, a réteket látta, egy más világ van, hol talán nyugodtabb az élet, örömmel ugrik a tóba és meghal.

Korfui tartózkodása alatt szorgalmasan tanulmányozta Solomos a német bölesészetet s leginkább az aesthetikai itészetet, melyben azonban mindig megtartá saját önállóságát. Ezt megmutatta a görög és római költészetéről nyilvánított nézeteiben is. Ő élénken érzé Virgil nyelvének utánozhatlan öszhangzatát, de mégis úgy találta, hogy csak Homér költeményei a régi művészetnek halhatatlan példányai, melyeket Virgil, midőn átalakította, sokszor félreértett. Így a többi között összehasonlítván a Doloniát (Ilias X.) Nisus és Euryalus tettével (Aeneis IX.), s csudálván a homéri rhapsodiát, melyben a vitézség párosulva az észszel, szerencsésen viszi véghez a merész vállalatot, azt mutogatja, hogy Virgil amaz episodban csak szenvedélyes elbeszélést tudott alakítani, mely hidegen hagyja azt, a ki meggondolja, hogy a két ifju (Nisus és Euryalus) balvégzetének az oka nem egyéb, mint Euryalusnak hiú vágya, hogy fényes sisakot viselhessen, mely őket elárulta.

E bölesészeti tanulmányainak nyomai látszanak már a *szabadok ostromoltatása* (*οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι*) ezimü költeményén (1844.), melyben az emberi lélek emelkedettségét s egyszersmind érzelmeinek egész rohamát tünteti föl. A tisztelet az isteni teremtménynek összes sajátságai iránt kényszeríti a költőt, hogy egyiket se áldozza fel a másiknak, hanem hogy azokat öszhangzó egyensúlyba hozza; hogy művészetileg állítsa élénk a mindennemű emberi indulatokat, érzeteket, gondolatokat, szenvedélyeket: a szerelmet, az anyai szeretetet, a dicsőség lelkesítését, a ragaszkodást az élethez, a vonzalmat a természet szépségeihez, az órát, melyben a halál árnya betakarja a harcosokat; — s hogy egyszersmind

mutassa meg a szellem tulsúlyát minden ellenkező akadály fölött.

A költő képzelmileg valamely sötét helyen találkozik. Később veszi észre, hogy ez Missolongi. De nem látja sem a várt, sem a tábor, sem a tavat, sem a tengert, sem a földet, sem az eget. Mindent homály és a fegyverek füstje takart be. Midőn a nap felkelt, látja az éhség borzadályát. Sírú csend uralkodik a táborban. A madárfi pipeg, magot kaparit s anyja irigyli tőle. Az éhség elhomályosítja a madárfi szemeit s anyja ekkor rálehel. A derék szulióta félre áll és sír: „Elhagyatott sötét puskám, minek tartlak a kezemben? Nehéz vagy már nekem s a tar tudja azt.”

*Ἄρα τῷ τάφῳ σιωπῇ ἔς τὸν κάμψο βασιλείει.
Αἰεὶ ποῦλ, παίρνει σπειρὶ, κ' ἡ μάνα τὸ ζιλιέει.
Τῆ μάτια ἢ πῖνα ἐμύρισε ἔς τῆ μάτια ἢ μάνα μνεί.
Στίκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παρέρηρα, καὶ κλαίει
Ἔρημο τουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω ἔγω' ἔς τὸ χέρι;
Ὅποι σὺ μοῦ ἔγινες βαρὺ, κ' ὁ Ἀγκυρῆος τὸ ξέρι.”*

Tavaszi levén épen, midőn Missolongit ostromolták, a természet szépségeit éneklé a költő. Ezek azonban az emberi lélek veszélyei is, mert elpuhulttá tehetik. A természet minden része, a tenger, a föld, az ég leverheti a lelket. A természet szépsége fokozza az ostromlók türelmetlenségét is, kik már alig várják, hogy foglalják el ezt az áldott földet, de fokozza az ostromlottak fájdalmát is, hogy el kell vesztetniök e földet. Báj és álom a természet a maga szépségében és kellemében. A fekete szikla egészen aranyos, a száraz föld virányos. Ezer forrása csörgedez s ezer nyelve mondja: a ki ma meghal, ezerszer hal meg.

*Μάγμα ἢ γύσις κ' ὄνειρο ἔς τὴν ὀμορφίαν καὶ χέρι,
Ἡ μαύρη πέτρα ὀλόχρηση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.
Μὲ χιλιαῖς βροσίς χάνεται, μὲ χιλιαῖς γλώσσαις κραίνει.
Ὅποιος πεθάνῃ σήμερον, χιλιαῖς φοραῖς πεθαίνει,*

Solomos meghalt 59 éves korában 1857. évi november 21-én (görög naptár szerint 9-én). A jóniai szigetek nemzet-

gyűlése azonnal félbeszakította ülésait kijelentvén, hogy a költő halála nemzeti gyász. Ennek következtében Korfu színháza is három napig zárva volt.

Összes műveit, életrajzával együtt, kiadták Korfuban 1859-ben Polydas Jakab és Kalogeras Péter e cím alatt: *Βιογραφίαν Σολωμοῦ τὰ ἐπιγράμματα.*

Mintán költeményei a hétszigeti görög népnyelven vannak írva, szükségesnek tartottam, szótárt is ide mellékelni, mely az általam idézett versekben előforduló népnyelvi szokat magyarázza.

SZÓTÁR

Solomos költeményeihez.

ἀγαποῦν, attikailag *ἀγαπῶσι*, *ἀγαπῶ*-tól. A nem összevont igéknel a többes 3-ik személye a jelenmód jelen idejében ékezetlen *οὐν*-ra végződik, például *λέγονν*, *γράφονν* = *λέγουσι*, *γράφουσι*. Ennek az alaknak a keletkezését megmagyaráztam Vörösmarty Szózatának általam eszközölt görög fordítmányában (*Magyar Nyelvészet* VI. évfolyam, 290. l. 46. v. *). A nép azonban nem csak *οὐν*, hanem *σι* és *σιν* végezettel is ejti ki az igék többesének 3-ik személyét, például *γράφονν* és *γράφσι*, *τρούγονν* és *τροῦσι*, *λέγονν* és *λέσι*, *θέλονν* és *θέσι*, *ἀκούονν* és *ἀκούσι*, *κλαίονν* és *κλαῖσι*, *κροῦονν* és *κροῦσι*, *καίονν* és *καῖσι*. Né-mely vidéken a nép az *οὐν*-ra végződő többes 3-ik személyt ismét másképp szokta megrövidíteni, például *γράφ*, *τροῦν*, *λέν*, *θέν*, *ἀκοῦν*, *κλαῖν*, *κροῖν*, *καῖν*. De ilyen nyelvtüneményeket már a régieknél is találunk. Az attikaiaknál volt *λοῦται*, *λοῦμεν*, *λοῦμενος* e helyett: *λοῦεται*, *λοῦομεν*, *λοῦόμενος*. A boeotoknál pedig *ἔσταν*, *ἔφαν*, *ἔτεψαν* e helyett: *ἔστησαν*, *ἔφησαν*, *ἔτεψαν*. *ἄκον* = *ἄκονε*, lásd *ἀγαποῦν*.

*) Önállólag megjelent Lampel Róbertnél 1862.

ἀνεξάντητος (álmából föl nem kelthető, fölébreszthetlen). Nem találtatik a régiek nyelvkincsében, de bizonyosan meg volt nálok is, mert ha léteztek ilyen szók: ἀνεξάντητος, ἀνεξάλειπτος, ἀνεξάντητος, ἀνεξάπατητος, ἀνεξαίδητος, ἀνεξάντητος, stb., nincs okunk tagadni az ἀνεξάντητος akkori használatát sem. Így lehet a mai görögök nyelvéből az ó-koriakét kiegészíteni.

ἀνθρωπο = ἄνθρωπον. A görög nép szereti az egyes szám accusativusának vég -j-ét elejteni. Ennek nyomát az ó-kori pórnyelvekben is találjuk Aristophanesnél, például χρυσό = χρυσόν (Acharn. 104. v.), μᾶλλον = μᾶλλον (Thesmophor. 1005. v.), λάλο, κατάρατο = λάλον, κατάρατον (U. o. 1096. v.), τή = τήν (U. o. 1123, 1124, 1135. v.), κῶμο = κῶμον (U. o. 1176. v.), ὁδός = ὁδόν (U. o. 1222. v.).

ἀπ = ἀπό. A népnyelv tárgyesséttel köti össze, nem pedig genitivussal, mint az ó-kori és mai irodalmi nyelv.

ἀστέρια = ἀστέρες. Ἀστέριον mint thesszáliai város neve már az Iliasban (II. 735.) fordul elő.

ἀφῶ = ἀφ' οὔ.

βγαλμένη, ἐκβάλλω-tól. Kurtítás által ἐβγαλμένη helyett, mi annyi mint ἐκβαλμένη, áttétel által (μετάθεσις), mely a régiek nyelvében is fordult elő, például καρδία = καρδία. Irodalmi nyelvben ἐκβεβλημένη. Ilyen kurtítások a szó elején már a régi világban is fordultak elő, például Aristophanesnél ἑπιθέειν = ἐπιθέειν (Fellők. 62. v.), ἰγῶ = ἰγῶ (U. o. 386, 672. v.), ἰπί = ἐπί (U. o. 480. v.), ἰπιτύχη = ἐπιτύχη (U. o. 535. v.), ἰξάπαταιν = ἐξάπαταιν (U. o. 546. v.), ἰν = ἐν (U. o. 594. v.), ἰκ = ἐκ (U. o. 802. v.), ποῦ ἰστιν = ποῦ ἔστιν (U. o. 903, 1247. v.), ἰπειδῆ = ἐπειδῆ (U. o. 1354. v.), ἰξενεγκεῖν = ἐξενεγκεῖν (U. o. 1387. v.), ἰμαντῶ = ἐμαντῶ (Lovagok 113. v.), ἰκφύγη = ἐκφύγη (U. o. 25. v.), ἰγῶ ἰνδεδέκνυμι = ἰγῶ ἐνδεδέκνυμι (U. o. 278. v.), ἰκφάγη = ἐκφάγη (U. o. 700. v.), ἰπιρφόμαι = ἐπιρφόμαι (U. o. 1163. v.), ἰμαντῶ = ἐμαντῶ (Békák, 18. v.), ἰπίορκον = ἐπίορκον (U. o. 150. v.), ἰπον ἰνθῆδ' = ἰπον ἐνθῆδ' (U. o. 432. v.), ἰνδον = ἐνδον (U. o. 514. v.), ἰμπολαίε = ἐμπολαίε (Acharn. 816. v.), λῆς = θείης (U. o. 772, 776, 814. v.), ἰτέρωσε = ἐτέρωσε (U. o. 828. v.), ἰξῆναι = ἐξῆναι (U. o. 1078. v.), ἰκῶρη = ἐκῶρη

(Béke. 59. v.), ἰπιθυμῶ = ἐπιθυμῶ (U. o. 569. v.), γῆ ἰγχοσα = καὶ ἡ ἰγχοσα (Lysistrata. 48. v.), ἰπικονρία = ἐπικονρία (U. o. 110. v.), σου ἰκοκκῶ = σου ἐκοκκῶ (U. o. 364. v.), ἰπολέσθαι = ἀπολέσθαι (U. o. 734. v.), ἰποδῶν = ἐποδῶν (U. o. 909. v.), λῶ = θείω (U. o. 981. v.), λῆς = θείης (U. o. 1187. v.), ἰξαρτάνειν = ἐξαρτάνειν (1278. v.), ἐνφημία ἰστο = ἐνφημία ἔστο (Thesmophor. 295. v.), ἰπικηρκεῖται = ἐπικηρκεῖται (U. o. 336. v.), ἰχωμεν = ἐχωμεν (U. o. 492. v.), ἰξαράσας = ἐξαράσας (U. o. 706. v.), ἰξόπιος = ἐξόπιος (U. o. 884. v.), ἰπιχωρία = ἐπιχωρία (U. o. 907. v.), μῆ ἰμπυρία = μῆ ἔμπυρία (Eccles. 115. v.), ἰχομη = ἐχομη (U. o. 794. v.).

βρόσις, βρόσις-től, a többes szám accusativusa, βρόσις = βρόσις helyett. A mai népnyelvben a többes accusativusa sokszor αἰ-re végződik. Ez már a régi aeoloknál is így volt, kiknél τῆς τιμᾶς = τῆς τιμᾶς. (Mullach : Grammatik der griech. Vulgarsprache. 152. l.). Mivel pedig αἰ mint ε mondatik ki, azért némely népies írók αἰ helyett ε-t írnak. Ez azonban már a Kr. előtti 4-ik században is történt, mivel az akkori görög feliratokban ilyeneket olvasunk Ἀθηρίων, κέ e helyett Ἀθηρίων, καί. Herodot pedig Ἀλκυμίων helyett Ἀλκυμίων-t ír.

ἰγνεις = ἔγνεις. Lásd ἔγναι és βγαλμένη.

ἰλώσσαις = ἔλώσσαις. Lásd βρόσις.

ἰγῶ = ἔγῶ. Lásd βγαλμένη.

δέν = οὐ. Aeoli szó. Megmagyaráztam Vörösmarty Szózatának görög fordítmányában. (Magyar Nyelvészet. VI. évf. 284. l.).

ἰδῆ = ἔδῆ, ἔδῆ. Lásd βγαλμένη.

δυσκολία = δυσκολία. Már a régi dórok szerették a vég-szótagokat hangsúlyozni, például παιδῶν = παιδων, φρατήρ = φρατήρ, τοιῶν = τοῦτων, τρωῶν = τρώων. Miért áll δυσκολία accusativus helyett is, erre nézve lásd ἄνθρωπο.

δύστυχα = δύστυχία = δύστυχη. Hogy a hétszigeti görög népnyelv az α-t α-ra, nem pedig η-ra vonja össze, az nem újítás; meri már az ó-korban ὀστία-ból lett ὀστῆ. A δύστυχα tehát (δυστυχῆ helyett) csak az ékezésben tér el. De hogy az ó-korban sem hangsúlyozták egyfőleképpen a szót a diale-

etusok, azt megmutattam a *Classica philologia encyclopaediája* című munkámban a 20-ik lapon.

δυστηχῆ = *δυστηχέος* = *δυστηχοῦς*. A hétszigeti népnyelv az 1-ső és 3-ik névhajlításban a végékezetű *ης*-végű nevek genitivusát nem *οῦ*-ra és *οῦς*-ra, hanem *ῆ*-ra képezi.

ἐγίρει = *ἐγίρειτο*. A népnyelv *γίρω*- és *γείω*-tól is képez néhány időalakot. *γίρω* azonban már az őskorban is létezett. (Lásd Passow szótárát). Ebből pedig lett *γίρωμαι*. (*Curtius*, *Grundzüge der griech. Etymologie*. 2. kiad. 160. l.). Következésképpen lett tehát *γίρωμαι* is *γίρω*-ból. A *γίρωμαι* aoristos a mai görögöknél *ἐγέναον* vagy *ἔγειρα*, *ἔγινα* vagy *ἐγίην*. Ez utóbbinak 3-ik személye *ἐγένη* szabatosabb tehát mint *ἐγίει*.

ἐδιώχθηκε = *ἐδιώχθη*. A népnyelv a szenvedő aoristost kétféleképpen képezi, vagy szabályosan a régiek szerint, vagy a szenvedő *θη* végezethez hozzáadja még a cselekvő aoristos végezetét; tehát: *ἐδιώχθηκα*, *ἐδιώχθηκας* (*ἐδιώχθηκας* helyett), *ἐδιώχθηκα*, *ἐδιωχθήκαμεν*, *ἐδιωχθήκατε* (*ἐδιωχθήκατε* helyett), *ἐδιώχθηκα* vagy *ἐδιωχθήκα*.

Az egyes szám 2-ik személyének *ις* végzete *α;* helyett nem újítás; mert Apollonios azt mondja szókötési munkájában, hogy *ἔγραψας* és *γραψάτω* idomok mellett *ἔγραψες* és *γραψέτω* felék is léteztek.

ἔδοθησαν. Lásd *ἐδιώχθηκα*.

ἔδωσαν = *ἔδωκαν* és *ἔδωσαν*.

εἰποῦν = *εἶπωσι*. Lásd *ἀγαποῦν*.

ἐλευθεριά = *ἐλευθερία*. Lásd *δυσκολιά*.

ἐκολληθήσαν = *ἐκολλήθησαν*, *κολλάω* tól. Lásd *ἐδιώχθηκα*.

ἐλάμψαν = *ἐλαμψάν*. A vég *ε* oly toldalékos, mint az ókoriaknál több szóban az *ι*, például *οὔτοι* (*οὔτοις*), *τοῦτόνι* (*τοῦτόνι*).

ἐμαύρισε. Az ó-koriak nyelvkincsében csak *μαυρόω* fordul elő, nem pedig *μαυρίζω* is. De miután akkor is sok *ζω*-végű ige volt, tagadhatatlan, hogy *μαυρίζω* valódi hellen ige.

ἐμπήκαν vagy *ἐμβήκαν*, aoristos *ἐμβάινω*-tól, attikailag *ἐέβησαν*. Az *ἐμπήκαν* vagy *ἐμβήκαν* nem egyéb mint az *ἐμβεβήκασιν* összevonása; mert már a *Batrachomyomachiában* (179. v.) áll *ἔοργαν* *ἔοργασιν* helyett. S az ó- és ujszövegségben is a mult-

idő 3-ik többes személye *ασι* helyett *αυ*-ra végződik, például *ἔοργακαν* = *ἔοργάκασιν* (*Deuteronom XI, 7.*), *ἔργωκαν* = *ἔργώκασιν* (*János Evang. XVII, 7.*), *εἶρησαν* = *εἶρηκασιν* (*Apocalyps. XIX, 3.*).

ἔρας = *εἶς*.

ἔρμος = *ἔρημον*. Lásd *ἄνθρωπο*.

ἐντυχία = *ἐντυχίαν*. Lásd *δυσκολιά* és *ἄνθρωπο*.

ἔχασε. Lásd Vörösmarty Szózatának görög fordítmányát. (*M. Nyelvészet*. VI. évf. 288. l. 20. v.).

ζώνταρος = *ζώδης*, *ζών*.

ἦταν = *ἦν*. Ugyanazonos az *ἦσαν*-nal *σ* helyett *τ*-t vévén fel. Keletkezhetett az *εἶμι*-nek 3-ik dualis személyéből is, mely *ἦσιν* vagy *ἦτην*. Ez utóbbiban, t. i. a bocóti és dóri tájnyelv szerint az utolsó *η*-t felváltotta az *α* s így lett *ἦταν*. Ez tehát helyesebb írás mint *ἦταν*; az *α* hossza miatt.

θάνατον = *θανάτον*. Lásd a *Classica philologia encyclopaediája* című munkámat. 23. l.

θεομίσητη = *θειομίσητος*. A népnyelv az *ος* végű nőnemű melléknveket sokszor *η* végűekre változtatja. A hangsúlyra nézve lásd *θάνατον*.

καρμία (*egy sem*, nőneműleg), *ε* helyett *καὶν μία*.

κάνει = *κάρνι*.

κανείς (*egy sem*, hímneműleg), *ε* helyett *καὶν εἶς*.

κάμπος, a latin *campus*, olasz *campo*.

κάστρα, a latin *castra*.

κάτων = *κάτω*. Az ó-kori dialectusokban is *ου* és *ω* sokszor feleséreltetnek; például dórilag *βόλομαι* = *βούλομαι*, *ώρατός* = *οὔρατός*, — a thessaliai dialectusban *Ἄπλοντι* = *Ἀπόλωντι*, *Σουσίπαιρος* = *Σωσίπαιρος*, *Κραννοῦνιον* = *Κραννοῦνιον* (*Abrens de graecae linguae dialectis*. I. p. 220.), — *ἔδουκε* = *ἔδουκε*, *Κλέων* = *Κλέων*, *ἐκάστον* = *ἐκάστω*, *Σουκράτις* = *Σουκράτις*, *Φαρσαλίον* = *Φαρσαλίον*. (*Heuzey: une inscription en dialecte thessalien. Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques, Paris. 1869, p. 114—123.*)

κλαῖγε = *κλαῖε*. Ismeretes, hogy az ó-korban sok szónak digammája volt s hogy ezt sokszor felváltotta a gamma, például: *ἀγαυᾶσθαι* = *ἀγαυᾶσθαι*, *ἀτρήγτος* = *ἀτρήγτος*, *μῶλυγε* = *μῶλυγες*. (*Curtius: Grundzüge der griech. Etym.* 2. kiad.

528—530. l.). Így a mai görögöknél is a γ helyettesíti sok szóban a digammát.

κοιμῶνται, κοιμέω-tól, attikailag *κοιμῶνται*. Már Herodotnál is (II, 95.), előfordul *κοιμῶνται*, melynek szabályszerű összevonása *κοιμῶνται*. Lásd még *κάτων*.

κόκκαλα (csontok); a classica *κόκκαλος*-tól (fenyő csontára).

κολασμένα = *κεκολασμένα, κολάζω*-tól.

κόσμος = *κόσμος*. Lásd *ἄνθρωπο*.

κραίνει. Az ó-koriaknál teljesítést, határozást, parancsolást, kormányzást jelentett. Ebből tehát könnyen fejlődött ki a kiáltás jelentménye.

λιῶνα, az olasz *lira* nevű pénz.

μάγεμα = *μάγεμα*. Az *v* épen úgy esett ki, mint a homéri *ἄτιρ*-ban (*ἄτιρ*), *ἄτιός*-ban (*ἄτιός*), vagy mint a régi feliratokban, hol *ἐπισκεύειν* (*ἐπισκευάζειν*), *ἄναπαίεται* (*ἀναπαίεται*), fordul elő.

μάνα = *μάμα, μάμη*. Ennek kicsinyítőjét *μαρράριον* már Lukiánnál találjuk, *μαμμάριον* helyett. — *μάνα τους* annyi mint *μάνα αὐτῶν*.

μάνητα = *μανία*. Az ó-koriaknál volt *μάνη* és *μάνια* = *μανία*. Azután tulajdonnév *Μάνης*, gen. *Μάνητος*, acc. *Μάνητα*. Miként lett accusativusból nominativus, erre nézve lásd *νύκτα*.

μάτια = *ὀμμάτια*. Lásd *βγαλμένη*.

μέ = *μετά*. Lásd Vörösmarty Szózatának görög fordítmányát. (*Magy. Nyelvészet*, VI. évf. 290. l. 52. v.).

μεριά = *μέρος, μερίς*. Ez utóbbinak accusativusa *μερίδα* nominativus helyett áll (lásd *νύκτα*) s a δ kiesése által lesz belőle *μερία* vagy *μεριά*. L. *δυσκολία*.

μήν = *μή*. Már az ó-koriak is használták az *οὐ μήν*-ben.

μισάει = *μισεί*. A görög népnyelv az *έω* végű igéket az *άω* végűek mintájára hajtogatja, és megfordítva. Lásd *κοιμῶνται*. Az ó-korban is divatoztak ilyen átmenetek egyik hajtogatásból a másikba. Az epikai *θηέομαι* attikailag *θειέομαι*. Az attikai *τιμάω, ὀράω* jónilag és dórilag *τιμέω, ὀρέω*. Az attikai *ελεώ* jónilag s aeolilag *ελεάω*.

μνέει = *πνέει*. Már a régi aeolok és dórok felcserélték a μ -t π -vel, mint *ἄππα* = *ἄμμα, πιδέρομαι* = *μετέρομαι, μνέει*-ben

ez megfordítva történt, mivel π helyett μ áll, de szintén ősi hagyomány szerint, mert Hesychios szótárában előfordul *ἀμαλῶς* = *ἀπαλῶς*.

μοιάζουν = *ὁμοιάζουν*. Lásd *ἀραποῦν* és *βγαλμένη*.

νά = *ἴνα*. Lásd *βγαλμένη*.

νάνη = *νά ἴνη*. Lásd *βγαλμένη*.

νύκτα = *νύξ*. A *νύκτα* tulajdonképen a *νύξ* accusativusa, de a népnyelv nevező helyett használja s ekkor az accusativust *νύκταν* által fejezi ki. Hasonló eljárást találunk azonban már a régi görög feliratokban és az ó-szövegség görög szövegében; például *τὸν ἥρωαν* = *ἥρωα*, *τὸν ἄνδραν* = *ἄνδρα*, *τὴν μητέρα* = *μητέρα*, *τὴν θυγατέρα* = *θυγατέρα*, *ἄνδρακας* = *ἄνδρακα*, *βασιλέας* = *βασιλέα*, *γραμματέας* = *γραμματέα*, *γυναῖκας* = *γυναῖκα*, *ἐλπίδας* = *ἐλπίδα*, *ἰεῖας* = *ἰερέα*, *φρέας* = *φρένα*. (L. Mullach: *Grammatik der griech. Vulgarsprache*. 22. és 162. lap). Már Plátó is a *Δημήτηρ* accusativusát nominativusnak vette s *r*-re végződő accusativust képezett belőle: *Δήμητρα*, accusativus: *Δήμητραν*. (Cratylus. 404. B.). Aristophanesnél pedig *μίστιγαν* áll, *μίστιγα* helyett (Thesmophorias. 1135. v.).

ξέροι és *ξέρι*, megrövidítve *ἐξέροι* vagy *ἡξέρι* helyett. Ez pedig *ἐξερύσκω*-nak 2-ik aoristosából (*ἐξέρον*) keletkezett. Lásd *βγαλμένη* és *μάγεμα*.

ξερό = *ξερόν*. Lásd *ἄνθρωπο*. Már a régi jónoknál *ξερός* volt szokásban *ξηρός* helyett.

ὀλόχρηση. Lásd *θειμίσητη*.

ὄμιμο = *ὄμιμον*. Lásd *ἄνθρωπο*.

ὄχι = *οἶχι*. Lásd *κάτων*.

πῆ, jön *πηγαίνω*- vagy *παγαίνω*-tól, mely az *ἐπιβαίνω* átváltozása. Mellékalakja *πάγω* = *ἐπάγω*. (Lásd *βγαλμένη*). Ezért az aoristos *ἐπήγα* és *ἔπήγα*. Kötmód 3-ik szem. *πάγη* és megrövidítve *πῆ*. Többes 1-ső szem. *πάγωμαι* és *πᾶμαι*, 2-ik szem. *πάγετε* és *πᾶτε*, 3-ik szem. *πάγουν* és *πᾶν*. Lásd *ἀραποῦν*.

παίρνει = *ἐπαίρει*, az *s* elvetése és *r* közbetoldása által. Lásd *βγαλμένη* és *χαλνῆ*.

παράμερα. Keletkezett *παρά μέρος*-ből.

πατριδα = *πατρίς*. Lásd *νύκτα*.

πεθαίνει és *πεθαίνῃ* = *ἀποθάνει, ἀποθάνῃ*. Lásd *βγαλμένη*.

Már az aeolok némelykor *o* helyett *e*-t használtak, például *ἔδορτες = ὀδότες*, *ἔδνα = ὀδνή*. (Ahrens de graecae linguae dialectis. I. p. 80.). A népnyelvben közönségesen *ἀποθνήσκω* helyett *ἀπαιθαίνω* vagy *παιθαίνω* fordul elő. *Ἀπό* helyett már a homéri kor utáni hőskölteményekben sokszor *ἀπαί* áll.

ἰπιθυμή = ἐπιθυμή. Lásd *βγαλμένη* és *μισέω*.

ἰποῦ = ὀποῦ és *ὀπον*, tartozik a *βγαλμένη* alatti rövidítésekhez. *Ὄποῦ* tulajdonképen ugyanazt jelenti a mit *ὀποιος*, *ὀποία*, *ὀποίων*, de nem hajlíttatik. Sokszor azonban *ὀπως* (hogy) jelentménye is van.

πουλί = πολιόν. Lásd *záτον*.

προσογή κάμυια = προσογήν κάμυιαν. Lásd *ἄνθρωπο*.

ς = εἰς, ἐς. Ez nem újítás, mert már Aristophanesnél találjuk, például: *τίς ἐς τὸ Ἀθήνης πεδίον ἢ ἔς Ὀρόν Πόκας ἢ ἔς Κροθιόνας ἢ ἔς κόρακας*; (Békák 186—188. v.). *Εἰ τις ἐς Βαχχεῖον ἀντὰς ἐπάλλισεν ἢ ἔς Πανὸς ἢ ἔς Γένετυλλίδος*. (Lysistrata. 2. v.). *Χώρην ἔς τῆρ καῖν* (U. o. 605. v.).

ἰσάν = ὠσάν. Lásd *βγαλμένη*.

σποτωμός (vérontás, öldöklés, ölés) = *σκότωμα, σκότωσις*.

σπειρί = σπέριμα, σπείρω-tól, melytől *σπείριον*.

στέκει és *στέκει* (áll). Képzettett *ἔστηκα*-ból, az *ἵστημι* multjából. Előfordul már szent Pál levelében a rómaiakhoz (XIV. 4.): *τῷ κερῶ στέκει ἢ αἰστέει*.

στοχάζεσθαι, 2-ik személy, *στοχάζη* vagy *στοχάζει* helyett, *στοχάζομαι*-tól. A mai görögök fentartják tehát az őseredeti alakot. Lásd Curtius gör. nyelvtan. 61. és 233. §.

στοχασμός = στοχασμόν. Lásd *ἄνθρωπο*. — *ἔς τὸν στοχασμό τονς = εἰς τὸν στοχασμόν αὐτῶν = ἐν τῷ στοχασμῷ αὐτῶν*. Hogy már az ó-görögök is dativus helyett accusativust használtak *εἰς* előljáróval, azt megmutattam Vörösmarty Szózatának görög fordítmányában. (Magyar Nyelvészet. VI. évfolyam 287. lap. 1. v.).

τίτοιος = τοιούτος. Régebben a nép szájában *τίτοιος*. Ez pedig az előrag kettőztetése által *τοῖος*-tól származott.

τήρ = ἀτήρ. E nyelvtünetet már Homér költeményeiben találjuk, mint: *τήρ δ' ἐγὼ οὐ λῶσω* (Ilias I. 29.) e he-

lyett: *ἀτήρ* vagy *ἀτήρ δ' ἐγὼ οὐ λῶσω*. — *τοῦ δ' ἔλκε Φοῖβος* (Ilias, I. 43.), e helyett: *ἀτόῦ δ' ἔλκε Φοῖβος*.

τουρέει (puska); török szó.

Φθάει (elég). Ilyen érteményben nem találjuk ezt az igét az ó-kori görög szókinésben. De eszmetársulatnál fogva benne rejlik. Azért feltehető, hogy már az ó-kori görögök is sokszor ilyen érteményben használták.

φιλιά (csókok). Egyes számban *τὸ φιλι* és *φιλι* = *φιλημα*.

φοραῖς, — szer. *μῖαν φορὰν* egyszer, *τρεῖς φοραῖς* (φορὰς)

helyett, lásd *βρέσις*) háromszor, *χιλιας φοραῖς* ezerszer. Az ó-görög szókinésben *φορὰ* többi között gyors mozdulatot, forgást, röptet, folyamot, rohamot jelentett, következésképpen olyasmint, ami többször ismétlődik. Ezt kétségtelenné teszi Hippokrates (a belbántalmakról. 38. §.), midőn mondja: *κατὰ φορὰν ἡμικοτέλιον πίνειν*, azaz *egyszerre fél kortyot inni*.

φυλοκάρδια (szivüreg).

χαριεῖα = χαριεῖζει.

χαλιᾶ = χαλιᾶ. A *ν* közbetoldása szokott tünemény az ó-kori görögöknél is, mint *κάμνω, τέμνω, σπέριω, σπορχόμενος* (attikailag *σπέριω, σπορχόμενος*), *ἄρχνμαι* és *ἔρχομαι*, mindkettő *ἄρχω*-tól; *δειώνναι* eredetileg *δεικνω*. A *χαλιᾶ* őskori jelentménye *engedni, felhagyni, elhagyni, lazává tenni*; a mostani görögöknél *elpusztítani, megrontani*; mert aki valakit elhagy, azt sokszor tönkre is teszi. A kit az erkölcs elhagy, az megromlik. Azért nevezték már az ó-koriak, Hesychios és Suidas szótárai szerint, a feslett életű nőt *χαλιᾶ*-nak, *χαλιμάς*-nak és *χαλιφρον*-nak. Kétségtelen tehát, hogy a *χαλιᾶ* már az ó-korban is pusztítást, rontást jelentett.

χάρι = χάρων. Lásd *ἄνθρωπο*.

χέρι = χείρα.

χέρια = χείρας.

χιλιας = χιλίας. Lásd *βρέσις*.

χορτάρι = χορτάριον.

ὠμορφιά = ἐμορφία. A jóni dialectusban *av* helyett sokszor *ω* fordult elő, mint *θαῶμα = θαῦμα*. Az *ὠμορφιά*-ból tehát következtetjük, hogy az ó-kor némely dialectusában *av* helyett is *ω* használtatott. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy

s és o felcseréltettek. (Lásd *πεθαίνει*). *Επιμορφία*-ból tehát lett *ομομορφία*. De tudjuk azt is, hogy *ov* helyett a dórok sokszor *o-t* használtak. (Lásd *κείρον*). Következésképp a mai *ομομορφία* dóri alak.

E szótárban csak 2 latin, 1 olasz és 1 török szó fordul elő; a többi mind valódi görög és pedig

ó-attikai	30
dóri	16
ó-kori népnyelvi	16
epikai	7
régiből megkurtított	6
aeoli	5
jóni	4

Tehát 93 szó között csak négy idegen fordul elő. De ez az arány még sokkal kedvezőbb, ha az általam idézett versekben előforduló s magyarázatra nem szoruló többi szót is, melyek száma 209-re rug, vesszük tekintetbe; mert ekkor 302 szó között csak négy idegenre akadunk.

A legnagyobb szakismeretlenséget árulják el tehát azok, a kik állítják, hogy a mai görögök nyelve egészen különbözik az ó-kori görögök nyelvétől.

A különbség a régi és mai görögök nyelvében csak az, hogy a jelenkoriak nem használják a régi optativust és plusquamperfectumot, s némely mondatot módosító szócskákat, minő például a régi *ἄν*; az infinitivust többnyire conjunctivus által fejezik ki, például e helyett *ἴναιμι* *kell*, azt mondják: *kell hogy írjak*; de mint főnév most is szerepel az infinitivus; a jövő időt is többnyire összetétel által fejezik ki, például *ἴναιμι* *fogok* helyett: *ἄκαρμον* *hogy írjak*. Mind ennek a nyomát azonban találjuk a régi görögök nyelvében is, a mint ezt különféle dolgozataimban részletesen kimutattam. Továbbá a régi görögök műköltészete csupa hangmennyiségi verseket mutat fel, a mai görögök pedig rimes és hangsúlyozó versekben írják a költeményeket. De hogy már a régieknél is voltak számtalan rímek és hangsúlyozó versekben irt népdalok,

azt szintén megmutattam dolgozataimban, valamint azt is, hogy a kemény hehezet, melyet a mai görögök ki nem mondanak, már régen kezdték a görögök a kiejtésben elhagyni; s e tekintetben elsők voltak az aeolok és ionok. Azért bevallja Curtius is (Grundzüge der griech. Etymologie. 2-ik. kiad. 613. l.), hogy a kemény hehezet kiszorítása a görögségnek legrégebb korszakában kezdődött s mind inkább terjedett, miglen az új görögben egészen keresztül vitetett.

Ha tehát a mai görögök nyelve újjörögnek neveztetik, sokszor még magok a görögök által is, ez nem azt jelenti, hogy nyelvök új nyelv a régiek nyelvéhez képest, hanem hogy megvannak benne az érintett különbségek, melyek a régiek munkáiban csak mint ritkaságok fordulnak elő s azért ma ujításoknak tartatnak és neveztetnek.

A régi görögöknél több dialectus, s mindenikében ismét több aldialectus volt. Ezekből áll az új görög nyelv; és pedig az irodalmi nyelv a régiek ugynevezett *közös* dialectusával esik össze, a már jelzett különbségek kivételével. A ki tehát Polybiost s az utána következő írókat jól érti és szem előtt tartja e csekély eltéréseket, az tökéletesen érti az újjörög irodalmi nyelvet is. Ha pedig nem érti, úgy bizonyos, hogy Polybiost sem érti. A ki továbbá tökéletesen jártas a régi görög dialectusokban, az meg fogja érteni az újjörögök nyelvét is, mely telve van, egyes vidékek szerint aeoli, dóri, jóni alakokkal. Természetes azonban, hogy amely vidék törökökkel, albániaiakkal, olaszokkal állt és áll érintkezésben, ott a népnyelvben török, albániai, olasz szók is honosultak meg. De ez minden nyelvben így van.